

УДК 781.7(477):528.94

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МЕЛОГЕОГРАФІЇ

Ірина Клименко

У статті окреслено основні етапи формування вітчизняної мелогеографії. 1-й етап включає формування засад територіального вивчення народномузичних стилів, попереднє «зондування» ареалів. Головний «ідеолог» цього напрямку – Климент Квітка. 2-й етап позначений появою карт певних етномузичних явищ та випрацюванням методики музично-діалектологічного аналізу в роботах Володимира Гошовського. Сучасний етап характеризують системні заходи для реалізації майбутнього Атласу музичних діалектів: пошук спільних підходів, застосування методів «документального картографування» і «макромелоеареалогії».

Ключові слова: географічне етномузикознавство, мелоареалогія, документальне картографування, атлас народномузичних діалектів.

The main steps of forming of the Ukrainian melogeography (including some parallels with Russian experience) are outlined in the article herein; the problems connected with the use of documentary mapping are examined; (the trends of 1970–80s to represent meloareas in macroscales of large regions or the entire countries) is argued in the new methodological light, that is on the basis of having been completed up-to-date investigations.

Key words: geographical ethnomusicology, documentary mapping; meloareaogy.

Більш як сторічна практика географічного вивчення явищ традиційної культури (перша українська праця на засадах лінгвогеографії з'явилася 1872 року [27]) довела продуктивність цього наукового методу. Сьогодні в надрах народознавчих наук на базі їх географічних підрозділів формуються самостійні дисципліни з власним предметом і методикою: «Подібно до того, як слов'янська діалектологія в сучасних умовах не може обійтися без лінгвістичної географії, етнолінгвістика, фольклористика й етнографія потребують активного розвитку такої автономної дисципліни, як культурологічна географія» [31, с. 20]. У цьому колі предметів належне місце має посісти й **географічне етномузикознавство**. Дискусії про шляхи створення Атласу народномузичних діалектів за зразками численних мовних атласів ведуться вже кілька десятиліть. Одним з перших цю проблему, ще наприкінці 1930-х окреслену Климентом Квіткою, на межі 1960–1970-х сформулював Володимир Гошовський, визначивши предмет **мелогеографії**, яка вивчає «аутентичний музичний фольклор під кутом зору територіального поширення цілісних об'єктів або їх елементів» [9, с. 318], й подавши приклад картографування окремих мелодіалектних явищ.

3 історії вітчизняної мелогеографії

У становленні мелогеографії в Україні окреслюють **три періоди**. Початок покла-

ли музично-діалектологічні спостереження Станіслава Людкевича, Філарета Колесси й Климента Квітки. Останній став «ідеологом» майбутньої дисципліни, виголосивши в статтях 1930–1940-х років [14; 15] програму географічного вивчення обрядового мелосу слов'ян методом картографування його типових явищ.

К. Квітка писав, що історико-географічні межі, обумовлені подіями давнього минулого, нині проступають у локальних комплексах культурологічних компонентів, за якими різняться певні території. До найважливіших ареально диференційних ознак належить система **ранньотрадиційних наспівів** – календарно-сезонних (тих, що обслуговують святкові дати й періоди землеробського річного кола: зимові й літні (Зелені святки, весняний сезон з Великоднем, Купала, жнива та ін.)) і родинно-обрядових (тих, що супроводять головні події родинного життя: весілля, народження дитини, смерть). Теоретично узагальнивши накопичений протягом ХІХ ст. досвід емпіричного вивчення пісенного фольклору східних слов'ян, К. Квітка встановив **типологічний пріоритет ритміки** над звуковисотними параметрами в класифікації народних наспівів і сформулював головні положення методики ритмоаналітичних досліджень, а саме – визначення **типу наспіву** за його **силаборитмічною формою**. Ритм проспівування силаб пісенного вірша

ІРИНА КЛИМЕНКО. СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МЕЛОГЕОГРАФІЇ

утворює типовий ритмомалюнок, який є **музично-ритмічною моделлю пісні, узгодженою з числовою формулою будови поетичного тексту**. К. Квітка вперше заговорив про ареальне функціонування «пісенних типів» та про необхідність їхнього картографування.

З діяльністю К. Квітки пов'язаний **початковий період** мелогеографії – він заклад засади аналітичного апарату й зробив перші практичні кроки (поки ще **без спроб картографування**): **зондування територій, загальну розмітку й опис окремих ареалів з виявленням їх суцільності / подільності**.

Локальне дослідження з **картографуванням** напередодні Другої світової війни в Україні вперше здійснив етнохореолог Роман Гарасимчук [46]. Його унікальна робота лишається поодиноким прикладом **документального картографування** епохи 1930-х. Фактичним науковим керівником Р.-В. Гарасимчука був видатний польський етнограф Адам Фішер, але хто був ініціатором цієї праці, невідомо (ним міг бути і Адольф Хибінський). У потужній польській етнографії міжвоєнного періоду картографування застосовувалося доволі широко. Ф. Колесса у своїх етномузикологічних дослідженнях українських земель (Закарпаття, Лемківщина, Полісся) дошукувався не стільки ознак їх окремішності (це була аксіома), скільки спільності з ранньотрадиційним українським фольклором, як доказу належності тих країн до української етнічної спільноти ¹.

Властиві періоду становлення мелогеографії **словесні описи ареалів**, їх орієнтовне окреслення без позначення кордонів не втратили чинності й досі: карти з нанесеними на них мелоареалами не стали обов'язковим атрибутом навіть тих праць 1990-х – початку 2000-х років, які торкаються питань ареалогії (наприклад, [40]).

Ідеї, висунуті К. Квіткою, від середини 1950-х підхопив В. Гошовський. Чи не вперше в слов'янському етномузикознавстві він обґрунтував «методику музично-діалектологічного аналізу» (у доповіді [8], а згодом у капітальному збірнику [10]) і, закликаючи до вивчення фольклору в комплексі з ар-

хеологією, етнографією, антропологією, **дав визначення мелогеографії** як спеціалізованого напрямку етномузикології [9, с. 318]. В. Гошовський **здійснив картографування** певних теренів за окремими жанрово-типологічними явищами – наступив **другий період** мелогеографії. Методика В. Гошовського була такою: спочатку зафіксовані мелодичні версії через застосування спеціальних аналітичних операцій моделюються до інваріантних силаборитмічних схем, потім «очищені» структури картографуються, таким чином встановлюється загальний ареал пісенного типу. У часі картографування відслідковується характер видозмін моделі – ці спостереження є підставою для визначення специфіки модифікацій базової схеми. В. Гошовський вважав, що «структура вірша і ритмічна форма (представлені у вигляді моделей) – незалежно від мелодії, ладу, тематики і т. і. – дають нам достатню інформацію про жанр і походження пісні» [7, с. 20] і картографував пісенні типи виключно за ритмічними формами. Таку теоретичну установку поділяють представники львівської школи, які під сучасним терміном **«мелотип»** – системним поняттям, яке обіймає **групу наспівів з типовими морфологічними характеристиками в сукупності (а) силаборитмічних і (б) звуковисотних ознак** розуміють передусім **«ритмотип»**. Однак вивчення мелічних параметрів показує, що цей рівень традиційного мелосу становить **типологічно автономну систему**, яка вимагає не підлеглого (другим планом), а паралельного розгляду: як певний ритмічний тип знаходить інтонаційне втілення у різних мелічних версіях, так і певна звуковисотна модель реалізується в численних ритмічних версіях, стаючи явищем «вищого порядку» щодо ритмоформ.

За радянських часів мелогеографічна тематика розроблялася на східнослов'янському ґрунті зусиллями науковців України, Росії, Білорусі, Польщі ². Порівнюючи характер ранніх (1970–1980) і новітніх (2000–2010) східнослов'янських мелокартографічних студій, бачимо їх принципово різне спрямування. У географічних обстеженнях авторів 1970–1980-х

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ

охоплювалися значні території – цілий етнографічний регіон або й уся країна чи навіть кілька країн (умовно – **макрорівень**). Домінувала тенденція увінчувати нотні й теоретичні публікації картами, де подавали узагальнені одноманітно заповнені / заштриховані ареали, окреслені за сумою розрізнених фактів досить далекого географічного походження. Спосіб механічно-рівномірного покриття площин умовними символами застосовували й для локальних традицій (тоді він давав менше похибок), і для великих регіонів. Такі карти могли супроводитися висновками про ареал досліджуваного явища, але, підперті замалими (з сучасного погляду) даними, вони не завжди відповідали істинній мелогеографічній картині.

Описана метода сформувалася через об'єктивні причини, адже в ті часи системна польова робота фронтальним способом не проводилася – це були пробні дослідження з гіпотетичними висновками, на основі чого, урешті-решт, виробилася методика сучасних студій. Однак **карти без зазначення точної локалізації аналізованих явищ** не відповідають рівневі, на якому працюють, наприклад, лінгвісти, тобто обмежені в можливості їх міждисциплінарного використання³.

Ще одна проблема карт описуваного виду полягає в тому, що картографуванню підлягали тільки **основні ритмічні моделі – без їх внутрішньовидової структурної диференціації**. За такого підходу ареал певного мелотипу виглядає однорідним, у той час як в реальності він поділяється, з одного боку, на субареали, яким відповідають локальні морфологічні різновиди, з другого, – на ядерну зону, де мелотип виступає у повноцінному вигляді, та маргінальні зони, де він постає в розмитих формах. Підстави для більш докладної диференціації ареалу дістаємо тоді, коли на карту нанесено результати детального морфологічного аналізу певного мелотипу. Отже, **обмеженість критеріїв картографування тільки ритмічним рівнем** мелоорганізації **у модельному виді** є суттєвою вадою етномузичних карт від В. Гошовського й дотепер.

Специфіка сучасного етапу східнослов'янської мелогеографії

Усе ж попри відомі застійні періоди нашої науки, малочисельність і слабке фінансування дослідницьких установ, зусиллями поодиноких мелокартографів проторовано шлях до формування Атласу артефактів традиційної музики українців та сусідніх слов'янських етносів – білорусів, поляків, росіян. У 1990–2000-х роках з'явилася низка публікацій, де в підзаголовках значилося: До укладання атласу...⁴ В Україні запровадженню системних мелогеографічних досліджень з початку 1990-х найбільше посприяв професор Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові (нині – Львівської національної музичної академії) Богдан Луканюк. Він послідовно скеровував роботу етномузикологів свого закладу на ареалогічне вивчення «західного полігону» України. Тож від середини 1990-х в українській етномузикології розпочався **новий етап (третій період)** мелогеографії, що характеризується усвідомленням окреслених вище проблем і пошуком шляхів їх розв'язання у спеціальних дискусіях. У роботах цього періоду стався важливий методологічний перехід до ретельних локальних експлорацій (**мікрорівень**) зі **статистично вагомою кількістю авторських записів** (приклади вимірюються **сотнями**, а то й **тисячами** зразків) та **документальним картографуванням** чітко паспортизованих явищ за **конкретними населеними пунктами** (за зразком лінгвістичних атласів)⁵. У сучасній вітчизняній мелогеографії документальне картографування структурних елементів наспівів утверджується **як обов'язковий спосіб побудови карт**.

Протягом останнього двадцятиріччя статті з картами-ілюстраціями стали звичним явищем у збірниках київських і львівських етномузикологів⁶. У 1999 році московські вчені з фольклористичного осередку Російської академії музики ім. Гнесіних (РАМ) випустили спеціальний збірник праць, де вперше було порушено питання теоретичного підґрунтя задуманих картографічних розробок [13]. У 2008 році в черговому збірнику РАМ [43] роботи з проблем мелогеографії та музичної діалектології

заслугували на групування у самостійну рубрику «Географія традиційної музичної культури». У рубриці було вміщено блок доповідей, які обговорювалися на російському та українському матеріалах учасниками наукової конференції, присвяченої 50-річчю діяльності ПНДЛ з вивчення традиційних музичних культур при РАМ. Укладачі збірника вважають, що цей напрям сучасного етномузикознавства розвивається як найактивніше.

2010 року автор цієї статті ініціювала спеціальну серію наукових праць під назвою «Слов'янська мелогеографія» (у межах періодичного видання «Проблеми етномузикології» [37]), маючи на меті звести розосереджені (локально, теоретично, методично) студії окремих дослідників в одному виданні, аби потужність цього напрямку стала очевидною (збірник супроводжується Атласом, що містить 42 карти кольорового формату). Під палітуркою першої книги серії об'єднано роботи представників різних шкіл Східної Славії: київської, львівської та московської (тих учених, що працюють у порубіжному регіоні старослов'янського світу – Смоленщині). У ближчому майбутньому до проекту планують долучити дослідження маргінальних українських територій – Берестейщини, Лемківщини, Кубані, Вороніжчини, а також Білорусі, Польщі, суміжних російських областей (Псковської, Брянської, Курської). О. Пашина у передмові до згадуваної збірки [13] наголошувала на необхідності випрацювання спільних теоретичних позицій, щоб карти, виготовлені вченими різних шкіл, могли бути узгодженими між собою. Автори збірника-атласу «Слов'янська мелогеографія» представляють близькі структурно-типологічні напрями (це проявляється у взаємному цитуванні і покликаннях на матеріали колег), тож зіставлення результатів їхніх досліджень не було проблематичним.

За матеріалами збірника у березні 2011 року в стінах НМАУ ім. П. І. Чайковського проведено однойменну міжнародну конференцію. Про актуальність і своєчасність цього заходу говорить той факт, що у вересні 2011 року Санкт-Петербурзька консерваторія ім. Н. А. Римського-Корсакова провела

спеціалізовану конференцію «Фольклорно-етнографический атлас восточных славян», учасниками якої стали і київські дослідники.

Досвід редакторської роботи зі значною кількістю різномасштабних карт викликав потребу у висвітленні методичних проблем сучасної мелоареалогії та процедури картографування [18].

Про перспективи слов'янської мелогеографії

Історичні й народознавчі науки пройшли етап первинного картографування досліджуваних етнокультурних феноменів, що втілюється у численних археологічних, етнографічних, лінгвістичних атласах. В етномузикології ареально-типологічні дослідження ведуться зі зростаючою інтенсивністю, але «підсумковий Атлас народно-музичних стилів України все ще залишається справою майбутнього» [25, с. 5]. На початковій стадії підготовки атласів, у тому числі й етномузичного, «важливі будь-які кордони, територіальні протиставлення або відповідності, оскільки вони можуть зберігати в собі сліди етнокультурної історії...» [42, с. 432].

Інтерпретація історико-географічної інформації, закованої в мелоареалах, стане можливою тільки після повного географічного опрацювання ранньотрадиційних наспівів **на всій етнічній території східних слов'ян** – тоді етномузичні карти зможуть діагностувати типи зв'язків між культурно-територіальними спільнотами. Відомі висловлювання *Климента Кеїтки* про те, що збіги кордонів мелотипів з відомими кордонами племінних чи державних утворень свідчать про синхронність їх постановки, сьогодні виглядають як програмний заклик, спонукання до музично-археологічних пошуків. Реальність проведених документальних обстежень показує, що картина мело- й етногенезу набагато складніша і вимагає передусім кропіткої дослідної роботи та передбачає боротьбу гіпотетичних трактовок отриманих ареалів.

ПЕ-5 – Слов'янська мелогеографія : зб. наук. праць (з доданим атласом) / [ред.-упорядник І. Клименко]. – К., 2010. – Кн. 1 (у 2 ч.). – Ч. 1 :

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ

Студії. – 252 с. + Ч. 2 : атлас: 52 с. (К1–К48). – (Серія «Проблеми етномузикології»; вип. 5).

ТМК – Традиционные музыкальные культуры на рубеже столетий: проблемы, методы, перспективы исследования : материалы Международной научной конференции / [редколл. : Ю. В. Артамонова, Л. М. Белогурова и др.]. – М. : РАМ им. Гнесиных, 2008. – 584 с.

1. *Белогурова Л.* Ареальная картина Смоленского региона по материалам свадебных песен / Л. М. Белогурова // ТМК. – С. 244–256.

2. *Белогурова Л.* Смоленские свадебные напевы трехмерной ритмической организации (материалы к Смоленскому этномузикологическому атласу) / Л. М. Белогурова // ПЕ-5. – С. 97–112+К20–К22.

3. *Варфоломеева Т.* Музыкально-песенные системы белорусских обрядов жизненного цикла / Т. Б. Варфоломеева // ТМК. – С. 257–264.

4. *Гиппиус Е.* Проблемы ареального исследования традиционной русской песни в областях белорусского и украинского пограничья / Е. В. Гиппиус // Традиционное народное музыкальное искусство и современность. Вопросы типологии / [отв. ред. М. Енговатова]. – М., 1982. – С. 5–14. – (Сб. трудов ГМПИ им. Гнесиных; вып. 60).

5. *Гончаренко Е.* Ритмическая география свадебных напевов Сумской области (к вопросу изучения музыкально-диалектных стилей культурных пограничий) / Е. В. Гончаренко // ТМК. – С. 233–243.

6. *Гончаренко О.* Обрядові пісенні жанри Сумщини: географія основних ритмотипів / О. Гончаренко // ПЕ-5. – С. 31–42+К6–К8.

7. *Гошовский В.* У истоков народной музыки славян: Очерки по музыкальному славяноведению / В. Л. Гошовский. – М. : Сов. композитор, 1971. – 304 с.

8. *Гошовський В.* До питання про музичні діалекти Закарпаття [Доповідь] / В. Л. Гошовський // Матеріали першої Ужгородської міжвузівської конференції, присвяченої вивченню карпатських говорів : Доповіді та повідомлення Ужгородського державного університету : Серія філологічна. – Ужгород, 1958. – Вип. 3. – С. 70–74.

9. *Гошовський В.* Етногенетичні аспекти мелогеографії / В. Л. Гошовський // Матеріали наук. конференції, присвяченої пам'яті Івана Панькевича (23–24 жовтня 1992 року). – Ужгород, 1992. – С. 318–320 (передрук: ПЕ-5. – С. 13–14).

10. *Гошовский В.* Украинские песни Закарпатья / В. Л. Гошовский. – М. : Сов. композитор, 1968. –

468 с. (перевидання українською мовою: Українські пісні Закарпаття. – Л., 2003).

11. *Завальнюк А.* Типология украинских летних обрядовых песен и их восточнославянский субстрат : дисс. ...канд. искусствовед. – К., 1983. (Вихід друком: Завальнюк А. Українські літні обряди та пісні : навч. посібник / А. Завальнюк. – Вінниця, 2008. – 304 с., нот., фото, ілюстр.)

12. *Калужная В.* Южносмоленский свадебный обряд в ареалогическом аспекте: опыт выявления мелодиялектной структуры региона / В. П. Калужная // ПЕ-5. – С. 113–120+К23–К29.

13. Картографирование и ареальные исследования в фольклористике : сб. трудов / [сост. О. А. Пашина]. – М. : РАМ им. Гнесиных, 1999. – С. 6–22. – (Сб. трудов ГМПИ им. Гнесиных; вып. 154).

14. *Квитка К.* Об историческом значении календарных песен // Квитка К. Избранные труды : в 2 т. / К. В. Квитка ; [сост. и коммент. В. Л. Гошовского]. – Т. 1. – М. : Сов. композитор, 1971. – С. 89–99.

15. *Квитка К.* Об областях распространения некоторых типов белорусских календарных и свадебных песен // Белорусские народные песни / К. В. Квитка ; [сост. З. В. Эвальд]. – М. ; Ленинград, 1941. – С. 123–129 (перевидано під тією ж назвою у книзі: Квитка К. Избранные труды : в 2 т. – Т. 1. – М. : Сов. композитор, 1971. – С. 161–176).

16. *Клименко І.* Каталог випускних робіт з етномузикології в КДК / І. Клименко // Клименко І., Мурзина О. Київська Лабораторія етномузикології. 1992–2007 : зб. наук. праць та матеріалів з нагоди 15-річчя діяльності ПНДЛ по вивченню і пропаганді народної музичної творчості при НМАУ. – К., 2008. – С. 130–134. – (Проблеми етномузикології; вип. 3).

17. *Клименко І.* Мелогеографія жнивних наспівів басейну Прип'яті : дис. ... канд. мистецтвознав. / І. Клименко ; наук. кер. Є. В. Єфремов. – К., 2001. – 176 с.+додаток : 11 карт; нот.

18. *Клименко І.* Методичні проблеми сучасної мелоареалогії: з практичного досвіду документального картографування / І. Клименко // ПЕ-5. – С. 19–30.

19. *Клименко І.* Наспіви купальсько-петрівської приуроченості в українців: макроареалогія. Поліський реєстр купальсько-петрівських мелодій / І. Клименко // ПЕ-5. – С. 138–165 + К35–К42.

20. *Коваль В.* Генеза локальної типологічно гетерогенної народновокальної традиції (на матеріалах обрядових наспівів із околиць на Північний Захід від Горган) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав.: (17.00.03) / В. М. Коваль ; наук. кер. Б. С. Луканюк ;

ІРИНА КЛИМЕНКО. СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МЕЛОГЕОГРАФІЇ

- Львів. держ. муз. акад. ім. М. Лисенка. – Л., 2006. – 19 с.
21. *Коропниченко Г.* Перехідна зона як об'єкт мелогеографії (за матеріалами весільних наспівів межиріччя Тетерева та Ірпеня) // Проблеми етномузикології : зб. наук. праць / упоряд. О. Мурзіна. – К. : Вид-во НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1998. – Вип. 1. – С. 137–166.
22. *Костюковець Л.* Об одном типе купальских песен / Л. Костюковець // Памяти К. Квитки : сб. статей / [ред.-сост. А. Банин]. – М., 1983. – С. 79–89.
23. *Кривашэйцава К.* Песенна-абрадавая традыцыя Днепра-Друцка-Бярэзінскага міжрэчча : аўтарэф. дыс. ... канд. мастацтв. па спец. 17.00.02 ? музычнае мастацтва. ? Мінск, 2008. ? 20 с.
24. *Кутырѳова-Чубаля Г.* Белорусский жнивный напев: архетипы и инновации : дисс. ... канд. искусств. – М., 2002. – [24 карты] (вихід друком: Кутырѳова-Чубаля Г. Белорусский жнивный напев: архетипы, инновации, диалекты / Г. Кутырѳова-Чубаля. – Бельско-Бяла : Изд-во АТГ, 2009. – 263 с. : нот.
25. *Луканюк Б.* Питання методики географічного етномузикознавства й етнографічне регіонування західноукраїнських земель / Б. С. Луканюк // Перша конференція дослідників народної музики західноукраїнських земель / упоряд. Б. Луканюк. – Л., 1990 (22–24 березня). – С. 6–8 (перевидання (доповн.): ПЕ-5. – С. 15–18 + К1).
26. *Мироненко Я.* Молдавско-украинские связи в музыкальном фольклоре: история и современность : дисс. ... д-ра искусствовед. – Кишинев, 1991. – 286 с.
27. *Михальчук К.* Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины / К. П. Михальчук // Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край. Материалы и исследования. – С.Пб., 1872. – Т. 7.
28. *Можейко З.* Календарно-песенная культура Белоруссии: Опыт системно-типологического исследования / З. Можейко. – Минск : Наука и техника, 1985. – 247 с. – [Карты на с. 160–166].
29. *Можейко З.* Песни Белорусского Полесья. Вып. 1 / З. Можейко. – М., 1983. – [8 карт на сс. 20–22].
30. *Пашина О.* Традиции живных песен русско-белорусского пограничья : дисс. ...канд. искусств. / О. Пашина. – М., 1988.
31. Проблеми сучасної ареалогії / АН України. Ін-т укр. мови ; [відп. ред. П. Ю. Гриценко]. – К. : Наук. думка, 1994. – 344 с.
32. *Прыбылова В.* Музычны ландшафт песенна-абрадавых традыцій Масленіцы Верхняга Падняпроўя / В. М. Прыбылова. – Мінск : Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі, 2010. – 151 с. : іл. + 1 электрон. апт. дыск (CD-R) : гуч.
33. *Рибак Ю.* Обрядові пісні верхньоприп'ятської низовини (мелотипологія – мелогеографія – культуро-генеза) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. : (17.00.03) / Ю. П. Рибак ; наук. кер. Б. Луканюк. – Л., 2005. – 19 с.
34. *Сабан Л.* «Дудки» на Гуцульщині / Л. Сабан // Шоста конференція дослідників народної музики червононоруських (галицько-володимирських) та суміжних земель : Матеріали / [ред.-упоряд. Б. С. Луканюк]. – Л., 1995 (5–8 квітня). – С. 43–53.
35. *Скаженик М.* Мелогеографічний ландшафт басейну Уборті (за матеріалами річного обрядово-пісенного циклу) / М. Скаженик // ПЕ-5. – С. 43–55 + К9–К13.
36. *Сливинський Ю.* Заспіви весільних ладканок: типи і поширення / Ю. Сливинський // Друга конф. дослідників народної музики червононоруських (галицько-володимирських) земель : у 2 кн. / [ред.-упоряд. Б. Луканюк]. – Л., 1991 (27–31 березня). – С. 20–29.
37. Слов'янська мелогеографія : зб. наук. праць (з доданим атласом) / [ред.-упорядник І. Клименко]. – К., 2010. – Кн. 1 (в 2 ч.). – Ч. 1 : Студії. – 252 с. + Ч. 2 : Атлас : 52 с. (К1–К48). – (Серія «Проблеми етномузикології» ; вип. 5)
38. *Сопілка Тетяна.* Щедрівки у пісенній традиції Полтавщини (за матеріалами експедицій 1986–2000 рр.) / Т. Сопілка // Проблеми етномузикології : зб. наук. праць / [упоряд. О. Мурзіна]. – К. : Вид-во НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2004. – Вип. 2. – С. 240–254.
39. Сысоева Галина. Музыкальные диалекты: критерии и методы выделения (на южнорусском материале) / Г. Я. Сысоева // ТМК. – С. 184–198.
40. *Тавлай Г.* Белорусское купалье: Обряд. Песня / Г. В. Тавлай. – Минск : Наука и техника, 1986. – 174 с. : нот.
41. *Тестова Л.* Генетическое единство и региональная специфика мелодики украинских свадебных песен : дисс. ... канд. искусствовед. / Л. Тестова. – К., 1982. (Вихід друком: Єфремова Л. Наспіви українських весільних пісень / Л. Єфремова. – К. : Наукова думка, 2006. – 190 с.)
42. *Толстой Никита.* Язык и народная культура: Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике / Н. И. Толстой. – М., 1995.
43. Традиционные музыкальные культуры на рубеже столетий: проблемы, методы, перспективы исследования : материалы Международной науч-

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ

ной конференції / [редколл. : Ю. В. Артамонова, Л. М. Белогурова и др.]. – М. : РАМ им. Гнесиных, 2008. – 584 с.

44. Хай М. Музыка Бойківщини / М. Й. Хай. – К. : Родовід, 2002. – 304 с.

45. Czekanowska A. Ludowe melodie wąskiego zakresu w krajach słowiańskich: Przegląd dokumentacji źródłowych, próba klasyfikacji metodą taksonomii wrocławskiej. – Kraków : PWM, 1972. – 262 s.

46. Harasymczuk R.-W. Tance huculskie: Z 26 marami, 64 gycinami, 6 tablicami i 287 melodiami tanecznymi. – Lwów, 1939. – (Prace etnograficzne : Wydawnictwo Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie, № 5 / [red. Adama Fischera]).

¹ Ці думки висловив Б. Луканюк у 2001 році на публічному захисті дисертації автора.

² Ось кілька найбільш відомих імен: Володимир Гошовський [7; 10], Анна Чекановська [45], Людмила Тестова / Єфремова [41], Зінаїда Можейко [28; 29], Анатолій Завальнюк [11] (рецензію на цю роботу див. [19, с. 139]), Лариса Костюковець [22], Галина Кутирьова [24], Ольга Пашина [30] та ін.

³ Деякі автори старших поколінь, які й тепер продовжують географічні дослідження, лишилися на окреслених засадах, наприклад, Тамара Варфоломеєва [3].

⁴ Їх здійснювали Юрій Сливинський [36], Ярослав Мироненко [26], група львівських дослідників під науковою опікою Богдана Луканюка: Василь Коваль [20], Юрій Рибак [33], Лариса Лукашенко, а також науковці Лабораторії етномузикології при НМАУ ім. П. І. Чайковського Ірина Клименко [17; 19], Олена Гончаренко [5], Тетяна Сопілка [38], Маргарита

Скаженник [35], Ганна Коропніченко [21], Олександр Терещенко. Окремі карти поширення музичних інструментів є у статтях Лариси Сабан [34], монографії Михайла Хая [44].

У Росії провідниками і реалізаторами сучасних мелогографічних ідей були і є представники школи Євгена Гіппіуса [4] – Борислава Єфіменкова, Ольга Пашина, Лариса Белогурова [1; 2], Галина Сисоєва [39], Варвара Калюжна [12] та ін. Карти локальних діалектів знаходимо в роботах Наталі Гілярової (Московська консерваторія), петербурзької групи дослідників під керівництвом Анатолія Мехнецова.

У Білорусі останніми роками з'явилися дослідження Катерини Кривошейцевої [23], Василюки Прибилової [32].

⁵ Фронтальні обстеження «село в село» за спеціальними питальниками й картографування за конкретними селами проводили і Р.-В. Гарасимчук та В. Гошовський, але в опублікованих картах В. Гошовський використовує узагальнену штриховку ареалів або розсипи значків, окремо подаючи для орієнтації точки місцезнаходження населених пунктів [10-2, карти на сс. 29, 35, 51].

⁶ Вони публікуються в матеріалах «Конференції дослідників народної музики червононоруських (галицько-володимирських) та суміжних земель» (випуски 1–4, 6, 7,9), книгах серій «Проблеми етномузикології» (випуски 1–3, спеціалізований випуск 5 «Слов'янська мелогографія») та «Етномузика» (випуски 3–6), частина карт міститься у дисертаційних і дипломних роботах, виконаних під керівництвом Богдана Луканюка [25, с. 18], Євгена Єфремова [16].

В статье очерчены основные этапы формирования украинской мелогографии. 1-й этап включает формирование основ территориального изучения народномызыкальных стилей, предварительное «зондирование» ареалов. Главный «идеолог» этого направления – Климент Квитка. 2-й этап отмечен появлением карт отдельных этномызыкальных явлений и выработкой методики музыкально-диалектологического анализа в трудах Владимира Гошовского. Современный этап характеризуется системностью мероприятий для реализации будущего Атласа музыкальных диалектов: поиск общих подходов, применение методов «документального картографирования» и «макромелоеареологии».

Ключевые слова: географическое этномузыкальное знание, документальное картографирование, атлас этномызыкальных диалектов.